

Az ukrajnai válság további eskalációjának lehetőségei és hatása Magyarországra

Deák András, külpolitikai szakértő · Póti László, Magyar Külügyi Intézet · Rác András, EAID

A kelet- és dél-ukrajnai szeparatizmus esélyeiről

Rövidtávon nem várható, hogy Kelet- és Dél-Ukrajnában hasonló erősségű szeparatista jelenségekre kerüljön sor, mint amelyet a Krím-félszigeten láthattunk. Egyrészt eltérő a kiindulási helyzet: a keleti és déli területek nem voltak olyan módon különállóak Ukrajnától, mint az Oroszországi Föderációtól csak 1954-ben elcsatolt Krím, és hiányoznak a krímihez hasonló autonóm intézmények is (pl. a parlament.) Emellett a keleti és déli régiók lakossága sokkal inkább szovjetizált, politikai értelemben sokkal passzívabb, mint a félsziget könnyen mozgósítható, oroszajkú népessége volt. Az Euromajdan eseményeire a Donbassz-régió alapvetően passzívan reagált: olyan milliós városokban, mint Harkiv vagy Donyeck is csak néhány ezres (gyaníthatóan kívülről szervezett) oroszbarát tüntetések voltak, Moszkva melletti igazi tömeges kiállásra nem került sor. Ráadásul az a mód, ahogy Oroszország katonai erő alkalmazásával puccsszerűen kikényszerítette a – lényegében senki által el nem ismert – a krími népszavazást, arra utal, hogy a tartományon belül sem volt meg egyértelműen az elszakadás támogatottsága.

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az ukrán oligarcha elit, élén a legerősebb játékos Rinat Ahmetovval lényegében egységesen kiállt az ország területi integritásának megtartása mellett. Két kiemelkedő üzletember, Ihor Kolomojszkij és Szergej Taruta kormányzói pozíciót is vállalt, Dnyipropetrovskban, illetve Harkivban. Az oligarchák állásfoglalása jelentős integratív erő, amellyel számolni kell.

„Míg a Krím kapcsán kihasználható volt a meglepetés-faktor (hiszen a februári fordulat után még éppen csak felállt az új ukrán vezetés, a Nyugat is Kijevre figyelt, és rendezetlen volt a fegyveres erők vezetése is), addig Kelet- és Dél-Ukrajna vonatkozásában már nem lehet a meglepetés előnyével számolni.”

Póti László

Másrészt a krimitől jelentősen különböznek az orosz hatalmi politika érdekei és lehetőségei is. Míg a Krím esetében jelen volt egy tiszta katonai érdek, jelesül a Fekete-tengeri Flotta bázisainak megtartása a kijevi fordulat ellenére, addig Kelet- és Dél-Ukrajna vonatkozásában nincs ilyen egyértelműen meghatározható nagystratégiai cél. A Donbassz védelmi ipara elméletben lehetne ilyen, de azok a vállalatok egyébként is ezer szállal kötődnek orosz partnereikhez, így nincs olyan sürgető kényszer a fizikai átvételükre, mint a Krím esetében fennállt.

Mind a külvilágnak, mind a kijevi vezetésnek volt ideje felkészülni, és lehetőségeik szerint megtenni a szükséges ellenintézkedéseket. Ebbe beletartozik az is, hogy a Nyugat egyértelművé tette Oroszország számára, hogy további előrenyomulás esetén sokkal súlyosabb szankciókkal kell számolnia.

Összességében tehát rövidtávon az valószínűsíthető, hogy Moszkva a Krím megszerzését követően inkább friss hódításának stabilizálására törekszik majd, nem pedig a Kijevvel és a Nyugattal való viszony további élezésére. A közelmúltban lezajlott orosz-ukrán külügyminiszteri találkozó már azt mutatja, hogy változóban van az orosz vezetésnek a Jacenyuk-kormányt korábban el nem ismerő álláspontja.

Ezzel együtt középtávon mégsem zárható ki, hogy a keleti és déli területeken is megerősödnek majd a szeparatista tendenciák. Ennek legfőbb oka az ukrán állam már most jól előre jelezhető gazdasági és működési nehézségei lehetnek. E problémáknak a lakosságra gyakorolt hatását pedig Oroszország könnyen fel tudja majd erősíteni, részben saját médiafölényét kihasználva jól kidolgozott, ukránellenes propagandával, részben pedig a Moszkvától függő, a Krímben is jól bevált „civil” társadalmi szervezetek további erősítésével.

„Az ideológiai háttér és a precedens megléte, Moszkva feltehetően aktív támogatása, a szociális lecsúszás és az attól való félelem tömeges jellege, illetve a kijevi központi kormányzat valószínű térvészése veszélyes elegyet alkothatnak. Ez esély a helyi szeparatizmusok számára, amelyek aktivitása nőni fog.”

Deák András

Egy föderális Ukrajna felé?

A megkérdezett szakértők különbözőképpen vélekednek az ukrainai föderalizáció esélyeiről. Póti László szerint egy olyan fiatal nemzetállam, mint Ukrajna elitje valójában ellenérdekelt a föderális átalakulásban, hiszen ez épp saját, alig két évtizedes államiságuk gyengítését jelentheti. Emellett a Krím anektálásával Moszkva paradox módon éppenhogy gyengítette az ukrainai föderalizáció esélyét, hiszen a leginkább különálló tartományt nem tartotta Ukrajnában (a félsziget a föderális átalakulás fő hivatkozási alapja és egyben motorja lehetett volna), hanem kiszakította.

Ezzel szemben Deák András arra számít, hogy a föderális átalakulás kényszerű, és egyben elkerülhetetlen lépés Kijev számára. A keleti területeken a kormányzói kinevezések (Taruta-Donyeck, Kolomojszkij-Dnyepetrovszk) ugyanis arról tanúskodnak, hogy az új kormány helyi bázisa rettentő szűk, nem tud egyszerre hozzá lojális és a helyi elittel is szót értő vezetőket a régiókba küldeni. Amennyiben pedig egy ilyen folyamatot Kijev nem tud megállítani, az élére kell állnia. A képlékeny helyzetben a regionális vezetések számára csak a hatáskörök átadása jelenthet intézményesebb garanciákat. Ezt támasztja alá, hogy Jacenyuk miniszterelnök többször is hangsúlyozta: decentralizálni kell az államot, és több hatáskört kell adni a régióknak. Így tehát a föderalizáció úgy is felfogható, mint a központi vezetés és a helyi elitek közötti alku egy formája. Az pedig valójában inkább csak formai kérdés, hogy ki

is mondják-e a föderális átalakulást, vagy hangzatos deklarációk és alkotmányjogi viták nélkül adnak több hatáskört a régióknak.

Utóbbi esetben Moszkva erősítheti saját diskurzusait az amúgy Kijevhez lojális, de Moszkva felé nyitott helyi vezetésekkel, amelynek révén az aktuális kijevi helyzettől függetlenebb, de ukrán alkotmányos garanciákat kaphatna befolyása megőrzésére. Előbbi, szeparatista forgatókönyv valamilyen szintű őrsváltást, a mostani garnitúrák lecserélést feltételezi Keleten és Délen. Moszkva csalódott a helyi ukrainai elitekben, azok a kritikus napokban kiálltak Kijev mellett. Ennyiben a Krím annexiója, az ottani tulajdonelkobzások egyértelmű üzenetek ezen csoportok számára is. Egy föderatív közegben az Oroszországhoz lojálisabb, adott esetben szeparatista politikai erők hatékonyabban építhetik fel magukat.

„Moszkva számára a föderalizáció egyformán jelentheti a “válás civilizált módját,” de az Ukrajna feletti befolyása megőrzésének új eszközét is. A kettő közötti különbség az ukrainai szereplők kilétében rejlik.”

Deák András

Rácz András hangsúlyozta, hogy nagyon sok múlik az esetleges föderatív átalakulás részletein is, például azon, hogy hány egységből állna a föderáció, és hogyan alakulna az össz-szövetségi döntéshozatal rendszere. Moldovában 2003-ban Oroszország egy olyan föderatív átalakulásra alapuló rendezési tervvel lépett fel (ez volt az úgynevezett Kozak-memorandum), amely az állami működés főbb kérdéseiben de facto vétőjogot adott volna a Dnyeszteren túli szakadároknak az össz-szövetségi döntéshozatalban a szavazatok aránytalan elosztása révén.

Moszkva jó eséllyel Ukrajnában is hasonló mintát követne, azaz arra törekedne, hogy az oroszbarát keleti és déli részek a föderáció egészének ügyeit illetően (kül-, biztonság- és védelempolitika, stb.) legalább blokkoló kisebbségi erővel rendelkezzenek. Így Oroszország a föderatív átalakulás révén intézményes garanciákat kaphatna többek között Ukrajna semlegességének megtartására. Kétségtelen tény, hogy a Krím elszakításával csökkent a lehetséges oroszbarát föderatív szubjektumok száma, ám ettől még Moszkva erőltethet egy olyan föderatív modellt, amelyben a „csonka Ukrajna” oroszbarát részeinek is megvan legalább a blokkoló kisebbségük. az össz-szövetségi ügyekben.

A krími válság hatása a magyar külpolitika mozgásterére

Az mára egyértelmű, hogy a krími konfliktus – Rácz András megfogalmazásában: a krími nem-háború – fordulópontot jelent a nemzetközi kapcsolatok poszt-bipoláris időszakában. Újra felértékelődik Oroszország jelentősége a nemzetközi politikában. Mind az Egyesült Államoknak, mind az európai országoknak újra kell majd gondolniuk a Moszkvához fűződő kapcsolatrendszerüket. Új hidegháborúról beszélni azonban némiképp túlzás, hiszen nincs két egymással szembenálló katonai tömb, az ellentétek kiterjedése nem globális, a konfliktus végső tétje nem a nukleáris háború. Ezzel együtt Póti László szerint várható, hogy jelentősen lehűlnek majd a Nyugat és Oroszország kapcsolatai, ezzel párhuzamosan pedig a FÁK-térségben is erősödik majd az orosz külpolitikával szemben bizalmatlanság, csakúgy, mint

Kína és Oroszország viszonyában. A katonai erő szerepének felfogása is megváltozik: a Krím után várható, hogy felértékelődik a területvédelem, ezzel együtt pedig a biztonságpolitika katonai fókuszú megközelítése is újra teret nyer majd.

A fenti tényezők, és a belőlük fakadó alkalmazkodóképesség a magyar külpolitikára is hatni fog. A valódi kérdés tehát inkább az, hogy Magyarország kárvallottja, esetleg haszonélvezője lesz-e ennek az alkalmazkodásnak. Deák András szerint az már most látható, hogy a korábbi magyar kormányzatok (Gyurcsány- és Orbán-kabinetek) árnyalatlan üzleti megközelítése Oroszországgal kapcsolatban kiugróan magas politikai költségekkel jár majd, ha egyáltalán folytathatóak lesznek az ehhez kapcsolódó emblematikus projektek (Déli Áramlat, Paks2). Még ha Budapest e projektek továbbvitelére törekszik is, mindenképp részletes külpolitikai tervezésre és gyors alkalmazkodási rutin kiépítésére lesz szükség. Az átalakuló helyzet miatt ettől függetlenül is szükséges lenne egy politikai költség-haszon elemzés elvégzése és az eddigi Oroszország-politika újragondolása.

Az elemzés az Euro-Atlanti Integrációért és Demokráciáért Alapítvány Nézőpontok sorozatának részeként jelent meg (CEID Perspectives).

Deák András György, külpolitikai szakértő. A Magyar Külügyi Intézet (MKI) külső munkatársa, korábban igazgatója. A Közép-Európai Egyetem (CEU) EU Bővítési Tanulmányok Központjának (CENS) korábbi kutatási igazgatója. Szakterülete Oroszország és az energiapolitika.

Póti László, a Magyar Külügyi Intézet tudományos főmunkatársa. Szakterülete Ukrajna és Oroszország külpolitikája. Korábban diplomata Moszkvában és a Stratégiai és Védelmi Kutatások Központjának (SVKK) tudományos főmunkatársa

Rác András, az Euro-Atlanti Integrációért és Demokráciáért Alapítvány kutatási igazgatója. Előadó a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Korábban az MKI és az SVKK tudományos főmunkatársa. Szakterülete a poszt-szovjet térség kül-és biztonságpolitikája

© Euro-Atlanti Integrációért és Demokráciáért Alapítvány, 2014